

7. Sociální práce jako teorie jednání

Sociální práce = Teorie jednání

- Teorie jednání
 - Popisuje a vysvětluje jednání
- Sociální práce jako teorie jednání
 - Způsob myšlení v sociální práci

Obsah

- Klíčové pojmy
- Teorie jednání
- Sociální práce jako teorie jednání
- Obecná teorie jednání v sociální práci
- Speciální teorie jednání v sociální práci

7.1 Klíčové pojmy

Klíčové pojmy

- **Obory základního výzkumu:**
 - zkoumají a objasňují vznik, změny a udržování systémů (biologických, sociálních, kulturních, psychických, ...)
- **Obory aplikovaného výzkumu:**
 - zkoumají, jak základní obory přispívají k vzniku, změně a udržování specifických jevů
 - např. co může být z psychologie využito v SP pro řešení sociálních problémů
 - Základní a aplikované obory proto zpracovávají kognitivní problémy
- **Teorie jednání:**
 - Zpracovávají, resp. řeší praktické problémy za využití teoretických výpovědí a výsledků výzkumu základních a aplikovaných oborů
 - Proto není jedno, z jaké ontologie a teorie poznání základní obory vycházejí!!!

7.2 Teorie jednání

Teorie jednání

- SP je teorie jednání, která patří mezi ostatní sociální vědy s filosofickými, empirickými, normativními a racionálními teoriemi jednání
- Sociální vědy
 - popisují *stávající situaci* a
 - umožňují *situaci, jaká by měla být*;
 - zároveň vytváří porozumění pro historické procesy a souvislosti oboru
- SP jako teorie jednání není „jedna/nějaká teorie“, ale **teorie, která různé teorie využívané v SP** včetně těch partikulárních **sjednocuje**. A to vertikálně i horizontálně
 - Vertikálně propojuje obory základního výzkumu (epistemologie, teorie vědy, etc.), obory aplikovaného výzkumu (Psychologie, Sociologie, etc.) a *speciální* teorie jednání
 - Horizontálně různé teorie na uvedených třech úrovních

Způsoby myšlení – indukce a dedukce

- **Indukce**

- Z konkrétního usuzuji na obecné. Např. sociologický výzkum zjistí názory vzorku složeného z 1000 občanů a podle toho usuzuji, jaké názory ve společnosti převládají a jaké jsou marginální
 - Indukci v SP využíváme, když na základě sociálních výzkumů ve společnosti, mezi klienty, výzkumů sociálních problémů a podobně usuzujeme, čemu se má sociální práce věnovat a jak

- **Dedukce**

- Z obecného usuzuji na konkrétní. Např. etická teorie nazývaná deontologie říká, že člověk má jednat vždy správně, protože je člověk, bez ohledu na důsledky svého jednání. V situaci, kdy se musím rozhodnout se ptám, jak se mám zachovat správně – jak se mám zachovat jako člověk.
 - Dedukci v SP využíváme, když se na základě Deklarace lidských práv ptáme, jak by je měla sociální práce při praktickém jednání s klienty a jejich prostředím co nejvíce podporovat a prosazovat.

Indukce a dedukce v SP

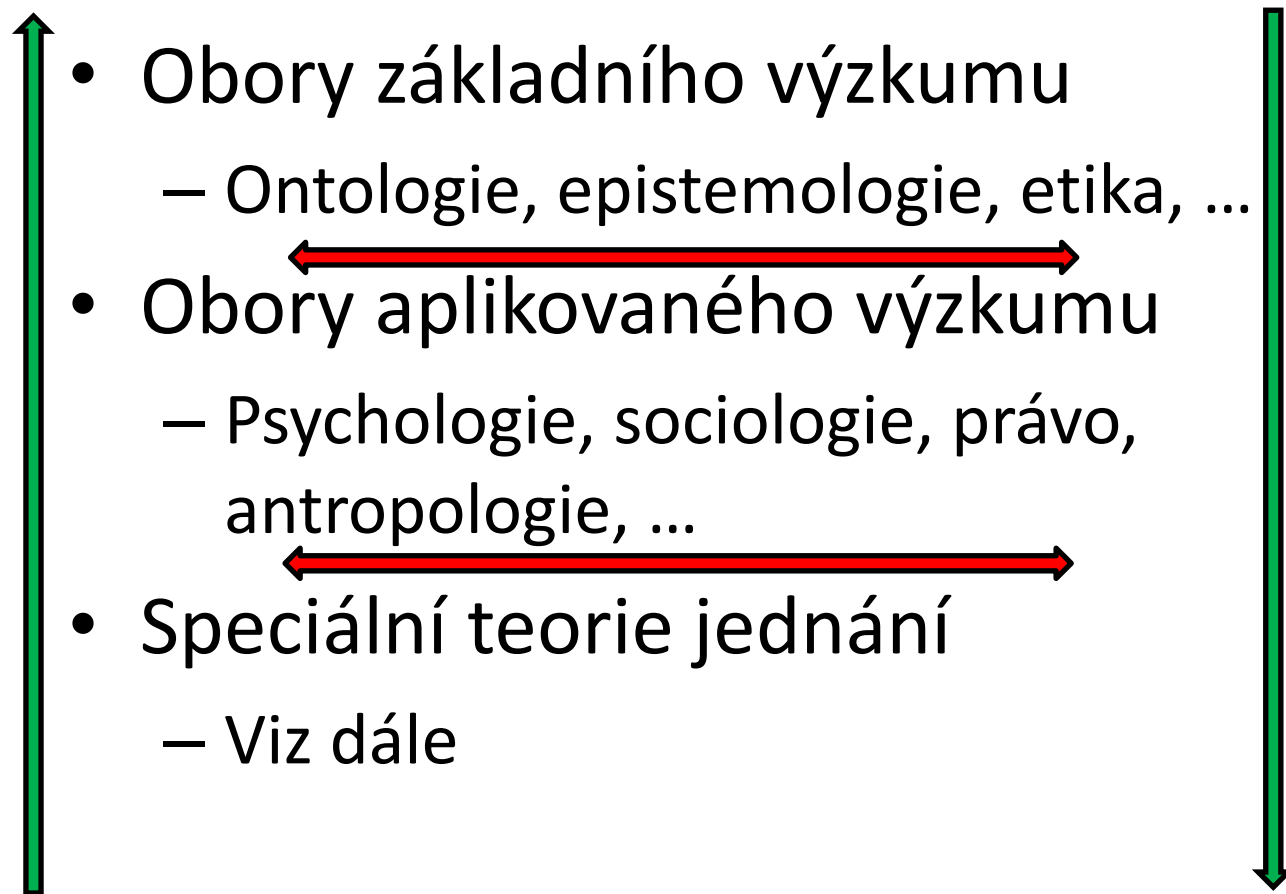
Indukce (zdola nahoru)

- Obory základního výzkumu
 - Zvážení, co bylo výzkum zjištěno a co je třeba udělat. Tzn., kritické posouzení výsledků za využití teorie poznání a etiky:
 - Zjistili jsme skutečně to, co jsme zjistit chtěli?
 - Jaká bude dobrá a nejlepší reakce sociální práce?
- Obory aplikovaného výzkumu
 - Vyhodnocení poznatků výzkumu. Za využití sociologie, psychologie, apod. Zvážení relevance získaných informací (např. jaké další zájmy může při odpovědích sledovat starosta, jak na výzkum reaguje cílové skupina klientů, apod.)
- Speciální teorie jednání
 - Sociální výzkum – šetření na téma, jaké služby domácí péče jsou v mikroregionu třeba (dotazování starostů, obvodních lékařů, klientů)

Dedukce (shora dolů)

- Obory základního výzkumu
 - Etická teorie nazývaná deontologie říká, že člověk má jednat vždy správně, protože je člověk, bez ohledu na důsledky svého jednání. V situaci, kdy se musím rozhodnout se ptám, jak se mám zachovat správně – jak se mám zachovat jako člověk.
- Obory aplikovaného výzkumu
 - Sociologie, právo, apod. popisují situace v praxi sociální práce, kdy se sociální pracovník musí rozhodovat. Psychologie popisuje emoční, volní a kognitivní procesy, kterými sociální pracovník při rozhodování prochází.
- Speciální teorie jednání
 - Jak provést posouzení klientovy situace tak, abych jednal bez ohledu na důsledky správně, protože jsem jako sociální pracovník člověk?
 - Viz konstruktivismus...

Sociální práce jako teorie jednání

7.3 Sociální práce jako teorie jednání

podle Silvie Staub-Bernaconi

Co je teorie jednání

- Teorie jednání objasňují interdisciplinárně chování a jednání individuů v rovině jak biologicko-motorické, tak sociální a kulturně-filosofické.
- Pokud je teorie jednání spojená s profesí, musí objasňovat nejen jednání a chování, ale také formulovat hodnocení a rozhodování o stanovení cílů pro eticky srozumitelné jednání profese.
 - Není proto možné na základě empirického poznání reality rovnou určit na to, co si profes přeje a co chce změnit. Stejně tak nelze rovnou určit, co si profese přeje bez ohledu na skutečné podmínky.
 - V SP je proto nutná spolupráce mezi klíčovými obory sociální práce jako jsou psychologie a sociologie a filosoficko-teologickým přístupem, etikou a pohledem praktiků.
 - Jednání v realitě je vždy závislé na etický představách aktérů *et vice versa*...

Znaky teorie jednání

- Sociální problémy jako výchozí bod vědeckého vysvětlení
- Hodnotové představy jako výchozí bod pro rozhodování a formulaci cílů
- Představu o jednotlivých aktérech, kteří na základě trojího mandátu sociální práce rozhodují, jak budou cíle sociální práce naplňovány
 - **Obecná teorie jednání** tyto prvky konceptualizuje jako myšlenkové a plánovací kroky
 - **Speciální teorie jednání** podle těchto kroků konceptualizuje cestu od popisného vědění a jeho zdůvodnění k liniím a pravidlům pro jednání

7.4 Obecná teorie jednání v sociální práci

Obecná teorie jednání

Způsob myšlení v sociální práci

- Teorie o tom, jak přemýšlet při sociální práci
- Jde o klíčovou kognitivní kompetenci sociální práce
- Ukazuje nejen to, jak svět interpretovat, ale také to, jak ho měnit
- Jde o to, jak v praxi promyslet postup pod stávajícího stavu ke stavu očekávanému

Obsecná teorie jednání

- Jak vše doposud uvedené v praxi „jednoduše“ provést?!

Přemýšlení v sociální práci

Specifický způsob kladení otázek a hledání odpovědí

- **Co se stalo?** Jaká je výchozí situace, sociální problém.
 - Odpověď: Popis situace, problému, události.
- **Proč se to stalo?** S jakými problematickými následky se to stalo.
 - Odpověď: Objasnění příčin a následků situace, problému, události.
- **Kam se bude situace vyvíjet, pokud nedojde k intervenci?** Problémy se zmenší nebo vyostří?
 - Odpověď je vyjádření trendů.
- **Co je/není dobře? Co by mělo být?** ...vzhledem k výchozí situaci.
 - Odpověď je stanovení cílů a jejich hodnotové odůvodnění, určení stavu, kterého chceme dosáhnout a jeho indikátorů.
- **Kdo má něco změnit; kdo jsou aktéři změny?** Jaká je jejich funkce?
 - Odpověď je určení aktérů změny.
- **S čím, s jakými zdroji má být změna provedena?** Pomocí jakých zdrojů bude změna možná?
 - Odpověď je určení individuálních a společenských zdrojů, které aktérům umožní jednat – tzn., umožní změnu.
- **Co musí být rozhodnuto?** ...na základě předchozího poznání a předchozích rozhodnutí.
 - Odpověď je plán práce a opatření.
- **Jak má být změna provedena; jakými metodami?** Které speciální teorie jednání mohou být využity.
 - Odpověď jsou dílčí plány, pravidla pro jednání, postupy a metody až ke konkrétním pracovním úkolům.
- **Bylo cílů dosaženo? S jakými náklady?**
 - Odpověď je evaluace, vyhodnocení účinnosti a žádaných i nežádoucích důsledků změny. Zhodnocení, zda jsme dosáhli toho, čeho jsme dosáhnout chtěli.

7.5 Speciální teorie jednání v sociální práci

Speciální teorie jednání

- Hlavní
 - Jak určit sociální problémy
 - Jak provést posouzení
 - Orientace na klientovy zdroje
- Vybrané další možné
 - Pedagogika utlačovaných
 - Změna identity a kultury
 - Sociální kapitál
 - Zmocnění

Teoretická východiska SP 2

- **Děkuji za pozornost a zájem během semestru**
- **Prosím o provedení Studentského hodnocení výuky (přes STAG)**

Michal Opatrný